

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามลำดับหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการบริหารการศึกษา
2. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา
3. การบริหารงานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความหมายของการบริหารการศึกษา

นักการศึกษาหลายท่านทั้งคนไทยและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ดังนี้

สมยศ นาวิการ (2538 : 18) ได้ให้ความหมาย การบริหารไว้ว่า การบริหารคือ กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การควบคุมกำกับ ความพยายามของสมาชิกในองค์กร และการใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 6) ได้ให้ความหมายของบริหารว่า การบริหารคือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบใช้ทรัพยากรและเทคนิคอย่างเหมาะสม

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2542 : 1) ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่า การบริหาร คือ กระบวนการทำงานกับคน และโดยอาศัยคน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรภายใต้สภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลง

ซามูเอล (Samuel C. Gerto. 1997 : 6) กล่าวว่า การบริหารมี 3 ลักษณะ ดังนี้ (สร้อยสวัสดิ์ ราชกุลชัย. 2542 : 3)

1. เป็นกระบวนการหรือชุดของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน
2. เป็นการมีส่วนร่วมและให้ความสนใจในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร
3. เป็นสิ่งที่สามารถบรรลุเป้าหมายโดยการทำงานร่วมกับคนจำนวนมาก รวมทั้งทรัพยากรต่างๆ ในองค์กร

นอกจากนี้นักวิชาการหลายท่านยังได้ให้คำนิยามของการบริหารไว้ ดังนี้

1. กระบวนการที่กลุ่มประสานงานกำหนดการปฏิบัติผ่านเป้าหมายโดยตรง (Masies and Douglas)
2. การประสานงานของทรัพยากรทั้งหมดผ่านกระบวนการวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการและการควบคุม (PDCA) เพื่อให้ได้รับตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Sisk)
3. กระบวนการทำงาน โดยผ่านสิ่งต่างๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยการใช้ประสิทธิภาพที่จำกัดของทรัพยากรในสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (Kreitner)
4. การกำหนดสภาพแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้คนปฏิบัติงานในกลุ่มขององค์กรที่เป็นทางการ (Koontz and O' Donnell)
5. กิจกรรมทั้งหมดที่มีคนหรือกลุ่มคนอาสาเข้าจัดทำเพื่อประสานกิจกรรมต่างๆ ในการติดตามหรือแสวงหาผลลัพธ์ ซึ่งไม่สามารถบรรลุโดยบุคคลใดๆ ได้ (Dollnelly, Gibson and Ivancevich)
6. การชักจูงการใช้ทรัพยากรขององค์กรในทิศทาง ซึ่งทำให้การบรรลุเป้าหมายขององค์กรเกิดประสิทธิภาพ (Patrick M. Wright and Raymond A. Noe)
7. ศิลปะหรือความชำนาญที่ถุกนำมาใช้โดยเชื่อมองค์ประกอบ 6 M's เข้าด้วยกัน ได้แก่ Manpower Materials Money Methods Machines and Morale เพื่อกำหนดและบรรลุเป้าหมายขององค์กร (Keeling and Kallaus)

จากแนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับความหมายของการบริหารของนักวิชาการ ดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการ

โดยใช้กระบวนการวางแผนการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ

2. บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารนับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในสถานศึกษา เพราะว่าบทบาทดังกล่าวมี อิทธิพลต่อสถานศึกษาโดยส่วนรวม ความสำเร็จหรือล้มเหลวของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับบทบาทของผู้บริหารเป็นสำคัญ ผู้บริหารเปรียบเสมือนหัวใจของหน่วยงาน ดังนั้นจึงต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารมีมาก บทบาทหน้าที่ในที่นี้ มีผู้กล่าวไว้หลายแบบด้วยกัน ดังนี้

วันทนา เมืองจันทร์ (2543 : 11-15) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารที่มีผลต่อการบริหารสถานศึกษา ดังนี้

1. บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำ ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ในการทำงาน รู้วิธีนำเทคโนโลยี นวัตกรรมทางการศึกษามาใช้พัฒนาการเรียนการสอน เป็นผู้นำทางวิชาการ

2. บทบาทในด้านดำเนินการ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จัดให้มีระบบสารสนเทศ การนิเทศภายใน ตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน

3. บทบาทในการปรับปรุงเสริมแต่งให้ก้าวหน้า ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการบริหารทุกคนจะมีคุณธรรมประจำใจ ใจกว้าง ใจดี ใจเย็น ยิ้มแย้ม แจ่มใส เปิดโอกาสและสนับสนุนให้บุคลากร ได้พัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ผู้บริหารจะช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในการปฏิบัติงานทุกด้านรวมทั้งจัดซื้อจัดจ้างต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคในการทำงานให้หมดไป

4. บทบาทในฐานะนักพูดที่มีศิลป์และนักฟังที่ดี ผู้บริหารจะต้องมีทักษะในการพูดเพื่อประสาน การพูดเพื่อให้ความรู้ การบรรยาย การสอน การนิเทศ การให้คำปรึกษา การแนะนำ การแก้ปัญหา รวมทั้งทักษะการพูดเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ การพูดเพื่อการกำกับติดตามประเมินผลการทำงาน และจะต้องฝึกการเป็นนักฟังที่ดี

5. บทบาทในฐานะผู้เข้าสังคมได้ดี ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะเข้าสังคมกับบุคลากร ครู อาจารย์ นักเรียน ประชาชน และชุมชนตลอดจนผู้นำทางศาสนาได้อย่างเหมาะสม

6. บทบาทในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ร่วมงาน ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นผู้ให้ตลอดตั้งแต่ให้ความรัก ความหวังดี ความเมตตากรุณา ความห่วงใยต่อสวัสดิภาพของบุคลากรในหน่วยงาน รวมทั้งให้เกียรติ ยกย่อง ทั้งด้านความรู้ ความชำนาญต่างๆ ของผู้ใต้บังคับบัญชา

7. บทบาทในการสร้างศรัทธาค่านิยม บทบาทนี้เกี่ยวกับการอุทิศเวลาให้แก่ทางราชการ เป็นผู้บุกเบิก และริเริ่มงานใหม่ ๆ สามารถทำงานได้ทุกเรื่องจนประสบความสำเร็จ และการรู้จักใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ โดยเฉพาะการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนรอบข้าง โดยยึดคุณธรรมประจําใจ พร้อมสร้างค่านิยมขององค์กรให้คณะครู อาจารย์ บุคลากรในโรงเรียน

8. บทบาทนักริเริ่มและสร้างสรรค์ ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จส่วนมากจะเป็นนัก ริเริ่มและสร้างสรรค์เพียรพยายามสร้างบรรยากาศในสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ ได้แก่ การสนับสนุนและส่งเสริมสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นภายในสถานศึกษา ตลอดจนสร้างสรรค์รูปแบบการจัดการบริหารการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

9. บทบาทในการเป็นนักเปลี่ยนแปลงและพัฒนา บทบาทผู้บริหารต้องใช้ความอดทนใช้จิตวิทยาสูงในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของบุคลากร โดยการเอื้ออำนวยต่อการทำงาน รวมทั้งการนำสื่อเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนการบริหาร

10. บทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์ ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จเป็นบุคคลที่มองเห็นโอกาสเสี่ยงเพื่อความเจริญและเอาชนะอุปสรรค เพื่อพัฒนาสถานศึกษา โดยอาศัยความกล้าหาญ ความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวไกล นำหน้าอยู่ตลอดเวลา

เฮนรี มินสเบิร์ก (Henry Mintzberg) ได้เสนอแนวทางในการกำหนดบทบาท

10 ประการของนักบริหาร ซึ่งแยกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ (ธงชัย สันติวงศ์. 2543 : 76-77)

1. บทบาทในการติดต่อกับบุคคลอื่น

1.1 เป็นตัวแทนของกิจการ

1.2 เป็นผู้นำ

1.3 เป็นผู้ประสานกับฝ่ายอื่น

2. บทบาทในการสื่อข้อมูล

2.1 เป็นผู้คอยติดตามข้อมูล

2.2 เป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูล

2.3 การเป็นโฆษก

3. บทบาทในการตัดสินใจ

3.1 การเป็นผู้ประกอบการ

3.2 การเป็นผู้แก้ปัญหาที่ยาก

3.3 เป็นผู้แบ่งสรรทรัพยากร

3.4 เป็นผู้เจรจาต่อรอง

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้บริหารสรุปได้ว่าผู้บริหารในยุคปฏิรูปการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

3. การบริหารงานโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การบริหารงานโรงเรียนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ตลอดจนชุมชนที่จะต้องทำหน้าที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อให้ผลผลิต คือ ตัวผู้เรียนเองเป็นไปตามลักษณะที่พึงประสงค์ ภารกิจหลักของโรงเรียน คือ การบริหารงานวิชาการ และมีภาระงานรอง คือ งานอื่นที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา การบริหารงานของกระทรวง ศึกษาธิการตามแนวโครงสร้างใหม่ได้กำหนดให้สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขอบข่ายภารกิจการบริหารสถานศึกษา เป็น 4 กลุ่มงาน ประกอบด้วย การบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 33 - 65) ซึ่งแต่ละงานมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การบริหารงานวิชาการ

ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารวิชาการ ดังนี้

- 1.1 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- 1.2 การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 1.3 การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนการศึกษา
- 1.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

- 1.5 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- 1.6 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- 1.7 การนิเทศทางการศึกษา
- 1.8 การแนะแนวการศึกษา
- 1.9 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 1.10 การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
- 1.11 การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- 1.12 การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร

หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงานงบประมาณ

ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารงานงบประมาณ ดังนี้

- 2.1 การจัดทำและเสนอของบประมาณ
- 2.2 การจัดสรรงบประมาณ
- 2.3 การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงิน

และผลการดำเนินงาน

- 2.4 การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
- 2.5 การบริหารการเงิน
- 2.6 การบริหารบัญชี
- 2.7 การบริหารพัสดุและสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล

ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารงานบุคคล ดังนี้

- 3.1 การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่ง
- 3.2 การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง
- 3.3 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ
- 3.4 วินัยและการรักษาวินัย
- 3.5 การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป

ขอบข่ายและภารกิจของการบริหารทั่วไป ดังนี้

- 4.1 การดำเนินงานธุรการ

- 4.2 งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 4.3 การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- 4.4 การประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- 4.5 การจัดระบบบริหาร และพัฒนาองค์กร
- 4.6 งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
- 4.7 การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและ
บริหารทั่วไป
- 4.8 การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม
- 4.9 การทำสำมะโนผู้เรียน
- 4.10 การรับนักเรียน
- 4.11 การส่งเสริมและการประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ
นอกระบบ และตามอัธยาศัย
- 4.12 การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- 4.13 การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
- 4.14 การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- 4.15 การส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล
ชุมชน องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- 4.16 ประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น
- 4.17 การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน
- 4.18 งานบริการสาธารณะ
- 4.19 งานที่ไม่ระบุไว้ในงานอื่นๆ

จากภารกิจตามโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ในยุคการปฏิรูปการศึกษาเป็นการปรับเปลี่ยนกลุ่มงานจาก 6 กลุ่มงานเดิม มาเป็น 4 กลุ่มงาน ซึ่งประกอบไปด้วย งานบริหาร วิชาการ งานบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีการจัดโครงสร้าง จัดองค์กร เพื่อรับผิดชอบตามภาระงานให้เกิดประสิทธิภาพ และทำให้บรรลุ ตามวัตถุประสงค์ ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา

4. การบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด โรงเรียนเป็นแหล่งให้ความรู้และประสบการณ์ชีวิตแก่เยาวชนและสมาชิกในชุมชน ในการศึกษาหาความรู้ นั้น นอกจากโรงเรียนได้มีการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนยังศึกษาหาความรู้ได้จากแหล่งอื่นๆอีกมากมาย เช่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีนิยม ความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งดังกล่าวเหล่านี้มีมากมายหลากหลายในชุมชน โรงเรียนจำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาโรงเรียน โดยการจัดตั้งในรูปแบบของสมาคมผู้ปกครองและครู สมาคมศิษย์เก่า คณะกรรมการสถานศึกษา มูลนิธิและชมรมต่างๆ เป็นต้น (นัฐพงศ์ แก้วตาปี. 2543 : 36 - 37)

การดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กระบวนการดำเนินงานร่วมกันของโรงเรียนกับชุมชนในการวางแผนการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจะส่งผลสู่วัตถุประสงค์รวมของการดำเนินงาน คือ ให้ผลดีต่อนักเรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540 : 513) ได้เสนอทัศนะว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ 2 ทาง คือ ทั้งโรงเรียนและชุมชนมีบทบาทเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนจึงเกี่ยวพันอยู่กับการดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนสามารถแสดงบทบาทของการให้และการรับความช่วยเหลือได้อย่างเต็มที่ วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ให้สอดคล้องกับการบริหารโรงเรียน ครอบคลุมงาน 5 งาน ดังนี้

- 4.1 งานการให้บริการแก่ชุมชน
- 4.2 งานร่วมกิจกรรมของชุมชน
- 4.3 งานการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
- 4.4 งานการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น
- 4.5 งานการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัย มุ่งศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาอุดรธานี เขต 3 ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

พื้นฐาน ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจที่สถานศึกษาปฏิบัติกับงานด้านนี้ การวิจัยครั้งนี้ยึดตามขอบข่ายงานทั้ง 5 ด้าน ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหาสาระตามลำดับ ดังนี้

4.1 งานการให้บริการแก่ชุมชน

หวน พันธุพันธ์ (2539 : 105 - 108) ได้กล่าวถึงสิ่งที่โรงเรียนสามารถช่วยเหลือ ชุมชนและการให้บริการแก่ชุมชนไว้ ดังนี้

4.1.1 โรงเรียนให้ความช่วยเหลือชุมชน สิ่งที่โรงเรียนจะให้ความช่วยเหลือชุมชนนอกเหนือจากการเรียนการสอนในโรงเรียนมีมากมายหลายประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) นำนักเรียนออกไปช่วยพัฒนาชุมชน เช่น ไปช่วยทำความสะอาดถนนหรือซ่อมแซมถนนเข้าหมู่บ้าน ทำความสะอาดวัด ขุดคูระบายน้ำ เข้าไปช่วยในการปลูกต้นไม้ เป็นต้น
- 2) โรงเรียนจัดให้มีการสอน หรืออบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้ปรับปรุงอาชีพของตนเองให้ดีขึ้น หรือได้ฝึกอาชีพใหม่ๆ โดยโรงเรียนจัดให้ตามกำลังที่มีอยู่ เช่น โรงเรียนมีครูการเกษตรอาจจะสอนหรือฝึกอบรมเกี่ยวกับการตอนต้นไม้ การตอนกิ่งไม้ การต่อกิ่ง การทาบกิ่ง การเพาะเห็ดฟาง การตอนไก่ เป็นต้น หรือถ้าโรงเรียนมี โรงฝึกงานช่างต่างๆ และมีครูช่าง ก็อาจจะสอนหรือฝึกอาชีพทางช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ เป็นต้น
- 3) โรงเรียนให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้ และเผยแพร่ความรู้ใหม่ๆ แก่ชุมชน เช่น การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บโทษของยาฆ่าแมลง อันตรายจากการใช้ผงชูรส หรือการใช้สีย้อมผ้าผสมอาหาร และผลเสียจากการตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น
- 4) โรงเรียนจัดให้มีการสำรวจความต้องการและความจำเป็นที่ชุมชนควรจะได้รับการพัฒนา เช่น ชุมชนต้องการน้ำมาใช้บริโภค หรือการเกษตร ต้องการโรงเรียน โรงพยาบาล และถนน เป็นต้น เมื่อสำรวจพบความต้องการและความจำเป็นที่ชุมชนควรได้รับการพัฒนาแล้วจะได้หาทางพัฒนาต่อไป
- 5) ทางโรงเรียนร่วมกับหน่วยราชการอื่น เช่น สถานีอนามัยตำบล เพื่อสำรวจอนามัยของชุมชน เช่น โรคภัยไข้เจ็บของประชาชน การหุงต้มอาหาร รับประทาน

ถูกลักษณะหรือไม่ ความสะอาดของบ้านเรือนเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคหรือไม่ ลักษณะของสิ่งแวดล้อมของประชาชนสะอาดหรือถูกสุขลักษณะหรือไม่เพราะอาจแพร่เชื้อโรคได้ง่าย จากการสำรวจอนามัยชุมชนจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับอนามัยของชุมชน เพื่อทางโรงเรียนจะได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการอื่นในการบริการทางด้านสุขภาพและปรับปรุงอนามัยของชุมชนต่อไป

4.1.2 การบริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน การบริการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังนั้นโรงเรียนควรให้บริการสถานที่ของโรงเรียนแก่ชุมชนโดยบริการในสิ่งต่างๆ ดังนี้

1) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้อาคารสถานที่ของโรงเรียนในการจัดงานต่างๆ เช่น ประชาชนอาจจะขอใช้ห้องประชุมจัดงานมงคลสมรส หรือ จัดงานชุมนุมต่างๆ เป็นต้น

2) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้อาคารสถานที่เพื่อจัดการประชุมเช่น ผู้ใหญ่บ้านอาจจะขอใช้อาคารสถานที่เพื่อประชุมประชาชนในหมู่บ้าน เป็นต้น

3) จัดบริการห้องสมุดแก่ประชาชนในชุมชน คือ ให้ประชาชนมาอ่านหนังสือ หรือยืมหนังสือในห้องสมุดได้

4) เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สนามกีฬาของโรงเรียนในการออกกำลังกาย เล่นกีฬาต่างๆ

การให้บริการในความหมายทั่วไป มักหมายถึง การบรรเทาทุกข์ การสร้างความพอใจหรือการช่วยแก้ปัญหาแก่ผู้ประสบปัญหาให้พ้นไปจากปัญหานั้นเป็นการชั่วคราว แต่การให้บริการด้านวิชาการแก่ชุมชนต้องอยู่ในลักษณะบริหารเชิงพัฒนาคือมุ่งให้ผู้รับบริการมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ อีกทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตได้และเกิดความคิดริเริ่มในการพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป (ยุพะเยาว์ ใจงาม. 2540 : 27)

สรุปได้ว่า การให้บริการแก่ชุมชนของโรงเรียน เป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งที่ทางโรงเรียนจะต้องดำเนินการให้บริการชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การบริการข่าวสาร การส่งเสริมอาชีพได้แก่ การให้ความรู้ การส่งเสริมอาชีพ การให้ชุมชนใช้อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ การให้บริการทางวิชาการ และการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัย ตามความพร้อมและความสามารถที่จะดำเนินการได้ ซึ่งจะต้องระดมความพร้อมทั้งทางด้าน กำลังคน กำลังความคิด กำลังความสามารถของทุก ๆ ฝ่ายทั้งในและนอกโรงเรียนเพื่อร่วมมือกันให้บริการแก่ชุมชนอันจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4.2 งานการร่วมกิจกรรมของชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 503) ได้ให้ความหมาย การร่วมกิจกรรมของชุมชนว่า การร่วมกิจกรรมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของ ชุมชนเท่าที่มีความสามารถ และอยู่วิสัยที่เป็นไปได้ กิจกรรมในข่ายงานนี้ โรงเรียนควรปฏิบัติมีหลายอย่าง คือ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประเพณีท้องถิ่น เช่น กิจกรรมทางศาสนา เข้าร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ และร่วมงานอื่น ๆ ของท้องถิ่น หรือของบุคคลตามวาระอันควร

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2540 : 37) กล่าวถึงบทบาทของโรงเรียนต่อชุมชนไว้ 2 ประการ ได้แก่

1. บทบาทในการรักษาและถ่ายทอดมรดกทางสังคม ประกอบด้วย
 - 1.1 การอบรมบุคลิกภาพที่ชุมชนปรารถนา
 - 1.2 การส่งเสริมการเรียนรู้ในการเข้าสังคม
 - 1.3 การส่งเสริมความเป็นอันหนึ่งอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน
2. บทบาทของโรงเรียนในการนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชน

ประกอบด้วย

- 2.1 การส่งเสริมการพัฒนาของปัจเจกชน
- 2.2 การส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้ใหม่
- 2.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 2.4 การประเมินกิจกรรมของชุมชน

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2540 : 122-125) กล่าวถึงบทบาทอันพึงปรารถนาของโรงเรียนในชุมชน สรุปได้ดังนี้

1. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ชุมชน
2. แหล่งวิทยาการของชุมชน
3. ศูนย์พัฒนาชุมชน
4. แหล่งส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรม
5. ศูนย์ดำเนินงานของทางราชการ
6. สถานฝึกอาชีพ

สรุปได้ว่า การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งมีขอบข่ายงานหลายอย่าง คือ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประเพณีของท้องถิ่นและกิจกรรมที่โรงเรียนนำออกชุมชน ได้แก่ การจัดทัศนศึกษาภายในชุมชน การจัดสัปดาห์แห่งการทำความสะดวก งานด้านเกษตรชุมชน การพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชน นอกจากนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน โรงเรียนมีกิจกรรมหลายประเภท เช่น กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชุมชน ฯลฯ โรงเรียนควรมองหาโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพื่อให้ ชุมชนมองเห็นว่าโรงเรียนมีส่วนร่วมในการส่งเสริม กิจกรรมของชุมชน ซึ่งการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนย่อมนำมาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน

4.3 งานการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน

เมื่อโรงเรียนให้บริการและความช่วยเหลือแก่ชุมชนแล้ว ผลที่ตามมาโรงเรียน จะได้รับการตอบสนองจากชุมชน ซึ่งเกิดแรงศรัทธาในกิจกรรมของโรงเรียนให้การสนับสนุน ทั้งร่างกายและแรงทรัพย์ ทำให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น

กรมสามัญศึกษา (2539 : 62) ได้กำหนดแนวทางการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้านการได้รับความสนับสนุนจากชุมชน ดังนี้

1. การจัดตั้งองค์กรเพื่อสนับสนุนโรงเรียน โรงเรียนได้จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า ครูผู้ปกครอง นักเรียน มูลนิธิ ชมรมต่าง ๆ
2. การช่วยเหลือด้านวิชาการ
 - 2.1 โรงเรียนได้รับความอนุเคราะห์สถานประกอบการ ในท้องถิ่นเป็นสถานที่ฝึกงาน และศึกษาหาความรู้ของนักเรียน
 - 2.2 โรงเรียนได้รับความช่วยเหลือวิทยากรในชุมชนทำการสอนในวิชาโรงเรียนขาดแคลนบุคลากร เช่น คนตรีพื้นเมือง คนตรีไทย เป็นต้น
3. การช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์
 - 3.1 โรงเรียนได้ขอความช่วยเหลือในด้านวัสดุ วัสดุภัณฑ์การศึกษาจากชุมชน
 - 3.2 โรงเรียนได้ขอความช่วยเหลือทางด้านอุปกรณ์ วัสดุ ต่างๆ จากชุมชนมาใช้ในการสอน หรือการปรับปรุงบริเวณอาคารสถานที่ เช่น หิน ดิน ทราย เป็นต้น
4. การช่วยเหลือด้านบริการ

4.1 โรงเรียนได้ขอความช่วยเหลือจากชุมชนในเรื่องการยืมอุปกรณ์ และครุภัณฑ์ต่าง ๆ จากชุมชนมาใช้ในการสอน หรือปรับปรุงบริเวณอาคารสถานที่ เช่น รถตัดหญ้า รถไถนา เป็นต้น

4.2 โรงเรียนขอความช่วยเหลือจากชุมชนในเรื่องยานพาหนะ เช่น รถยนต์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

4.3 โรงเรียนได้ขอความช่วยเหลือด้านแรงงานจากชุมชน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2540 : 63) กล่าวถึงบทบาทของชุมชนต่อโรงเรียน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. บทบาทในการกำหนดทิศทาง และเป้าหมายของโรงเรียน
 2. บทบาทในการสนับสนุนภารกิจหลักของโรงเรียน เช่น
 - 2.1 บทบาทของผู้ปกครองต่อการเรียนการสอน
 - 2.2 การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่โรงเรียน
 3. บทบาทในการให้บริการด้านทรัพยากรแก่โรงเรียน
- สำหรับการดำเนินงานเพื่อใช้ทรัพยากรในชุมชนนั้น ควรประกอบด้วย

ขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ ควรประกอบด้วยงาน ดังนี้ (ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์. 2540 : 40)
 - 1.1 สำรวจทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ในสภาพปัจจุบันปัญหา จำนวน ผู้ปกครองในเขตบริการ ความรู้สึกนึกคิดของชุมชนต่อโรงเรียน วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อโรงเรียน
 - 1.2 สำรวจความต้องการของโรงเรียน เพื่อเตรียมรับความช่วยเหลือจากชุมชนอย่างเหมาะสม
 - 1.3 กำหนดรูปแบบความช่วยเหลือที่เหมาะสม เช่น การให้เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา การขอรับบริจาค หรือขอแรงงาน โดยกำหนดให้ชัดเจนตามความเหมาะสม
2. ขั้นดำเนินการ ควรประกอบด้วยงาน ดังนี้
 - 2.1 การติดต่อสอบถาม เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของความร่วมมือ
 - 2.2 การดำเนินการใช้ทรัพยากร ตามรูปแบบที่ต้องการที่กำหนด และหาพหามผู้ที่เกี่ยวข้องไว้

3. ชั้นประเมินผล ควรมีการประเมินผล และรายงานผลแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องปฏิบัติ ดังนี้

- 3.1 ให้การประเมิน โดยการสังเกต สัมภาษณ์ หรือสำรวจ
- 3.2 ให้คณะกรรมการสถานศึกษา ร่วมประเมินผลด้วย
- 3.3 ให้นักลากรในโรงเรียนร่วมการประเมินผลด้วย

วิชัย มั่นพลศรี (2545 :32-34) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้ปกครองส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนโรงเรียน ผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนได้ 3 ประการ คือ

1. การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในรูปของวัสดุ สิ่งของ และกำลังทรัพย์ หมายถึง การที่ผู้ปกครองบริจาคสิ่งของ เครื่องใช้และทรัพย์สินให้กับทางโรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการสนับสนุนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้แก่เด็ก เช่น การให้วัสดุเหลือใช้เพื่อให้นำไปทำอุปกรณ์การสอน การให้ของเล่นและเครื่องเล่นสนาม เสื้อผ้า โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น รวมทั้งการให้ทุน การศึกษาแก่เด็กยากจน หรือการให้ทุนทำอาหารกลางวันให้แก่เด็กยากจน

2. การให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในรูปของแรงงาน หมายถึง การที่ผู้ปกครองเข้ามาช่วยเหลือโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ เช่น การช่วยประกอบอาหารกลางวันให้เด็ก การตกแต่งอาคารสถานที่สำหรับทำกิจกรรมพิเศษ และการช่วยควบคุมดูแลเด็กขณะออกทัศนศึกษา และการช่วยเหลือครูในการผลิตสื่อการเรียนการสอน

3. ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในคณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองอาจเข้าเป็นสมาชิกในคณะกรรมการชุดใดชุดหนึ่ง ที่มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา แนะนำโรงเรียนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ

3.1 แนวการจัดประสบการณ์ คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีหน้าที่พิจารณาและทบทวนเกี่ยวกับแผนการจัดกิจกรรม ประสบการณ์ การจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งการใช้ อุปกรณ์ ของเล่นในแต่ละปีเพื่อนำมาสรุปหาข้อดี ข้อเสีย รวมทั้งการให้ข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นในการพัฒนา และปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นในปีต่อไป แล้วนำข้อมูลเหล่านี้เสนอต่อผู้บริหารโรงเรียนเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาตัดสินใจ

3.2 การจัดสรรงบประมาณ คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีบทบาทและหน้าที่ในการช่วยผู้บริหารโรงเรียนจัดสรรงบประมาณในหมวดต่าง ๆ ว่าควรจะมีการตัดลด หรือเพิ่มงบประมาณในหมวดใดหมวดหนึ่ง เพื่อให้สอดคล้องกับแผนปฏิบัติของโรงเรียนในแต่ละปี

3.3 การจัดหาบุคลากร คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ เพื่อคัดเลือกบุคคลสมัครเป็นผู้ช่วยครู รวมทั้งสามารถสนับสนุน หรือให้คำแนะนำกับผู้บริหารโรงเรียนเพื่อให้พิจารณาแต่งตั้งบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่คณะที่ปรึกษาเห็นว่ามีความสามารถ และมีความเหมาะสมกับตำแหน่งนั้นเป็นพิเศษ

3.4 การจัดกิจกรรมสำหรับผู้ปกครอง คณะที่ปรึกษาของโรงเรียนมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำ และข้อเสนอแนะกับผู้บริหารโรงเรียนหรือประสานงานในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้ปกครอง และการดำเนินการเพื่อให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น ประเภท และลักษณะของกิจกรรมที่จะจัดให้กับผู้ปกครอง วิธีการจัดกิจกรรม และวิธีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546 : 204) ได้ให้ความหมายของ การรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนว่า หมายถึง การรับความช่วยเหลือจากชุมชนทุกอย่างทั้งทางด้านวิชาการ แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ สถานที่หรือคำแนะนำ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าว โรงเรียนได้วางแผน หรือโครงการในการขอรับความช่วยเหลือล่วงหน้าและเมื่อได้รับการสนับสนุน จะจัดกิจกรรม ขกย่องให้เกียรติ ออกเกียรติบัตรหรือรายงานผู้บังคับบัญชาชั้นสูง เพื่อออกเกียรติบัตร หรือเครื่องหมายตอบแทนตามระเบียบทางราชการ

สรุปได้ว่า การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนเป็นการเปิดโอกาสเชิญชวนหรือหาทางให้บุคคลในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนตลอดถึงโรงเรียนจัดกิจกรรมโดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเงิน แรงงาน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ คำปรึกษาหารือ ข้อคิดเห็น ตลอดจนทรัพยากรอื่น ๆ ในชุมชน ชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ของโรงเรียนได้หลายลักษณะ เป็นต้นว่า การมาร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ การจัดนิทรรศการทางวิชาการ การประชุม การเชิญบุคคลในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร การให้บุคคลในชุมชนมีส่วนร่วมใน การพัฒนาโรงเรียนและการให้ นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาชุมชน โดยการไปทัศนศึกษาหรือศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในชุมชน

4.4 งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น

การเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่น หมายถึง การดำเนินงานและการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่น โดยมีหลักการในการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และหน่วยงานอื่นดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2546 : 208)

1. จะต้องมีทั้งการให้ และรับข่าวสารต่อชุมชน คือบุคลากรในโรงเรียน จะต้องทราบความเป็นไปของชุมชน และขณะเดียวกัน โรงเรียนก็ต้องแถลงให้ประชาชนทราบถึงปัญหา และวิธีการดำเนินการของโรงเรียน

2. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จะได้ผลอยู่ที่การใช้วิธีการหลายๆ ทางในเวลาเดียวกัน

3. ต้องพยายามให้ชุมชนเข้าใจโรงเรียนให้มากที่สุด

4. งานที่จัดทำนั้นควรเป็นงานที่ทำอย่างต่อเนื่อง

5. โรงเรียนควรให้ข้อมูลที่น่าสนใจ และง่ายต่อการเข้าใจ มีความสอดคล้องกับปัจจุบัน

ครูในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของโรงเรียน ควรมีบทบาทในการเสริมสร้าง และสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน และหน่วยงานอื่น

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือกับหน่วยงานอื่น นอกจากจะมีโรงเรียน วัด หรือ ศาสนสถานที่ตั้งอยู่แล้วยังมีหน่วยงานอื่น เช่น เกษตร สาธารณสุข พัฒนาชุมชน ไปรษณีย์ ไฟฟ้า ประปา ธนาคาร สภาตำบลและสมาคมต่างๆ เป็นต้น ได้เข้ามาให้บริการแก่ประชาชน บางหน่วยงานก็จัดตั้งเป็นสำนักงานชั่วคราว จำนวน หน่วยงานจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับจำนวนและขนาดของประชากรในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนหรือกับหน่วยงานอื่นในชุมชน เป็นสิ่งที่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกัน และเป็นการดึงหน่วยอื่นเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินในด้านต่างๆ ของโรงเรียนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนและ ประชาชน การสร้างความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจทำได้ในลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. การสร้างความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น

2. การให้บริการด้านอาคารสถานที่ เมื่อหน่วยงานอื่นมีความจำเป็นที่ จะต้องอาศัยอาคารสถานที่ ของโรงเรียนเพื่อกิจกรรมบางอย่าง เช่น สาธารณสุข เกษตร พัฒนา

ชุมชน เป็นต้น โรงเรียนก็ควรอำนวยความสะดวกและบริการในด้านต่าง ๆ ในฐานะเจ้าของสถานที่เป็นอย่างดีด้วย

3. การดึงหน่วยงานอื่นเข้าสู่โรงเรียน ในกรณีโรงเรียนมีห้องเรียนว่างอยู่ อาจจะให้หน่วยงานอื่นยืมใช้เป็นสำนักงานชั่วคราว เช่น จัดตั้งหน่วยบริการอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เยาวชน ที่ทำการเกษตรตำบล ยุวเกษตรกร สภาตำบล ฯลฯ นอกจากนี้จะเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันแล้ว โรงเรียนจะได้รับประโยชน์เป็นอย่างมากจากบริการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงานดังกล่าว รวมทั้งความร่วมมือในด้านบุคลากร และสิ่งที่สำคัญยิ่ง คือ ประชาชนได้รับความสะดวกที่จะใช้บริการของหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนได้เข้ามาใกล้ชิดกับโรงเรียนมากยิ่งขึ้น

4. การประสานให้หน่วยงานอื่นมาจัดกิจกรรมหรือให้บริการในโรงเรียนแก่นักเรียนและประชาชน เช่น สาธารณสุขมาให้บริการตรวจสุขภาพ ฉีดวัคซีน การบริหารทารก สาธิตการทำอาหารเสริมสำหรับเด็ก ฯลฯ เกษตรมาจัดทำแปลงสาธิตในโรงเรียนให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ การขยายพันธุ์พืช การทำปุ๋ยหมัก ฯลฯ พัฒนามาจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน นอกจากนี้ธนาคารส่งเจ้าหน้าที่มารับฝากเงินจากนักเรียน และประชาชนเป็นประจำทุกเดือน เป็นต้น

5. ร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้นและเชิญมา เช่น ร่วมแสดงนิทรรศการ การจัด การแสดงละคร ฟ้อนรำ ดนตรี กีฬา เมื่อโรงเรียนจัดกิจกรรมนี้ขึ้นบางหน่วยงานอื่นก็จะมาร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนเช่นกัน

6. ช่วยสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานอื่น โดยอาศัยนักเรียน เช่น ช่วยส่งจดหมายให้กับประชาชนในชุมชนซึ่งอยู่นอกเขตการจ่ายของไปรษณีย์ ช่วยส่งข่าวสารหนังสือของหน่วยงานอื่นให้กับประชาชน ให้นักเรียนชักชวนผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้น แม้กระทั่งการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร สภาจังหวัด สภาเทศบาลก็ตาม หากโรงเรียนจะช่วยรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งให้มากขึ้นก็ยอมทำได้ โดยให้นักเรียนชักชวนผู้ปกครองญาติ คนที่รู้จักไปลงคะแนนเสียงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การช่วยสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งทำให้หน่วยงานนั้น ๆ มองคุณค่าของโรงเรียนและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับโรงเรียนด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี

สรุปได้ว่า การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น คือ การดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยให้แสดงความสัมพันธ์ต่อกัน โรงเรียน

สามารถดำเนินการได้โดยการให้ครูได้มีส่วนร่วมในการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนในกลุ่มและชุมชน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการศึกษาของนักเรียน การจัดตั้งกลุ่มหรือศิษย์เก่า สมาคมครูผู้ปกครอง ซึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้น กลุ่ม ผู้นำ ชุมชนมีความจำเป็นอย่างมากต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนตลอดจนการช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เพราะโรงเรียนสามารถใช้ประโยชน์จากชุมชนในการพัฒนาโรงเรียน โดยเฉพาะการพัฒนาการเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่น เป็นการประสานประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อประโยชน์แก่นักเรียนและประชาชน โรงเรียนสามารถดำเนินการโดยให้บริการอาคาร สถานที่ บุคลากร การดึงหน่วยงานอื่นเข้าสู่โรงเรียนสามารถดำเนินการ โดยให้บริการแก่นักเรียนและประชาชน ร่วมกิจกรรมที่หน่วยงานอื่นจัดขึ้น และสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานอื่น โดยอาศัยนักเรียน การที่โรงเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง เพราะการทำงานที่ใช้หลักผสมผสานย่อมทำให้งานนั้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 งานการประชาสัมพันธ์โรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถานที่จัดบริการซึ่งต้องติดต่อสัมพันธ์กับมวลชน มีหน้าที่จัดบริการการศึกษา แก่ท้องถิ่น เป็นแหล่งปลูกฝังความรู้ ความคิด นิสัยใจคอ ให้แก่เด็กอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต ดังนั้นการดำเนินกิจการใด ๆ ของโรงเรียนจะต้องเป็นที่ยอมรับของประชาชนจะต้องบอกกล่าวให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมบางอย่างที่ทางโรงเรียนได้กระทำ ผู้ปกครองที่ไม่รู้ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของโรงเรียน เขาอาจจะไม่เห็นด้วย และไม่ให้ความร่วมมือกับการดำเนินงานของโรงเรียนอย่างชัดเจน เพราะฉะนั้น トラบใดที่โรงเรียนยังเป็นสถาบันที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กับประชาชนอยู่ การประชาสัมพันธ์จึงถือเป็นความสำคัญของโรงเรียน จะต้องวางแผนดำเนินการบอกกล่าว แดลงข้อเท็จจริง ความก้าวหน้า หรือกิจกรรมด้วยแล้วยังเป็นการนำชื่อเสียง และภาพพจน์ที่ดีงาม นำเลื่อมใสในศรัทธาสู่สถาบัน

เพื่อความเหมาะสมในการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ควรมีครูคณะหนึ่งรับผิดชอบ แต่มุ่งด้านประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน โดยเฉพาะโดยมอบหมายให้ครูหรือคณะครูกลุ่มนี้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ทุกชนิด ฝ่ายประชาสัมพันธ์โรงเรียนควรมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2546 : 211-214)

1. เขียนบทความ เขียนข่าว เกี่ยวกับโรงเรียน ส่ง ไปลงหนังสือพิมพ์หรือส่งไปอ่านทางวิทยุหรือโทรทัศน์
2. จัดบรรยายพิเศษต่าง ๆ ให้ครูผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปฟังเพื่อระดับสติปัญญาในโอกาสต่างๆ
3. ติดต่อเยี่ยมเยือนคนสำคัญต่าง ๆ ในท้องถิ่น เยี่ยมเยือนครู นักเรียนในโอกาสเจ็บป่วย
4. รับผิดชอบเกี่ยวกับการถ่ายรูป และบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในรอบปีของโรงเรียน
5. จัดปฐมนิเทศครูใหม่ นักเรียนใหม่ และผู้ปกครองในโอกาสเปิดเรียนต้นปี
6. จัดทำรายงานประจำปี
7. ทำวารสารข่าวประจำโรงเรียน
8. สำรวจประชามติ และความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับ โรงเรียนอยู่เสมอ
9. ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโรงเรียนในกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนในท้องถิ่น หรือกิจกรรมนอกโรงเรียนทุกชนิด
10. รับผิดชอบดำเนินการเลือกตั้ง นับตั้งแต่เลือกหัวหน้านักเรียน เลือกตั้งประจำตำแหน่งต่าง ๆ ตลอดจนเลือกตั้งสมาชิกต่าง ๆ ทั้งของอำเภอ จังหวัด และประเทศ

อุทาน บุญเลิศ (2544 : 67) งานการประชาสัมพันธ์ เป็นการเผยแพร่ข่าวสาร และผลงานของโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ โดยมี แนวปฏิบัติ ดังนี้

1. แต่งตั้งบุคลากรทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน
2. กำหนดแผน เป้าหมาย และวิธีดำเนินงาน โดย
 - 2.1 การทำเป็นหนังสือ ได้แก่ ประกาศ แถลงการณ์ ข่าว
 - 2.2 การให้ข่าวแก่สื่อมวลชน
 - 2.3 การโฆษณาทางสื่อมวลชน
 - 2.4 การจัดทำเอกสาร ได้แก่ จดหมาย ข่าว วารสาร หรือแผ่นปลิว
 - 2.5 ร่วมกิจกรรมของชุมชน
3. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ตามแผน
4. ติดตามประเมินผล การประชาสัมพันธ์ ทำได้โดย
 - 4.1 ตรวจสอบความถูกต้อง และแก้ไขข่าว

4.2 รายงานผู้บังคับบัญชาในกรณีจำเป็น

สรุปได้ว่า งานประชาสัมพันธ์เป็นงานที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นงานที่จะเผยแพร่ข่าวสารการดำเนินงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ และมีความภูมิใจในผลงานร่วมกันทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอื่นจะช่วยให้โรงเรียนปฏิบัติงานด้วยความสะดวกราบรื่นยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ปฏิบัติโดยทั่วไป เช่น การประชุมผู้ปกครอง การจัดทำจุลสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายประกาศ การพบปะเยี่ยมเยียน การออกข่าวทางสื่อมวลชน การจัดทำหอกระจายข่าว เสียงตามสาย หรือการพูดประชาสัมพันธ์ในงานพิธีต่าง ๆ ที่มีโอกาส เป็นต้น ในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์โรงเรียน ครูทุกคนต้องเข้าใจว่าเมื่อครูกลุ่มหนึ่งหรือคณะหนึ่งรับผิดชอบงานนี้แล้วไม่ได้หมายความว่า ครูทุกคนจะปล่อยไม่ให้ความร่วมมือทุกคนควรคอยช่วยเหลือฝ่ายประชาสัมพันธ์ทุกโอกาส และครูทุกคนควรถือว่าตัวเองคือนักประชาสัมพันธ์ด้วยเหมือนกัน ชื่อเสียงของโรงเรียน ความนับถือของประชาชนที่มีต่อโรงเรียนจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าครูไม่ทำตัวให้สมกับความเป็นครูที่ดี

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของผู้บริหาร โรงเรียน งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีขอบข่ายครอบคลุมถึงงานให้บริการชุมชน งานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน งานเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น งานจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ฯ งานประชาสัมพันธ์ ในการบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารมีบทบาท และหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน และส่งเสริมความเข้าใจอันดีของชุมชนต่อโรงเรียน โดยดำเนินการตลอดระยะเวลาทั้งใน และนอก โรงเรียน การบริหารงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจที่ดีต่อโรงเรียนอันจะทำให้โรงเรียนได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน ความร่วมมือและความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้โรงเรียนดำเนินการด้านต่าง ๆ ไปด้วยดี

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

ประสิทธิ์ พานดวงแก้ว (2539 : 97 - 99) ได้ทำการวิจัยปัญหา

การปฏิบัติงานด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม และรายด้าน มีปัญหาในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสภาพ พบว่า บุคลากรในโรงเรียนกับผู้นำชุมชนมีปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคามอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามสถานที่ตั้งโรงเรียน พบว่า โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองและโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกเขตเมืองมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เช่นกัน บุคลากรในโรงเรียนกับผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาการปฏิบัติงานด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างและการเผยแพร่เกียรติประวัติโรงเรียนและผู้นำชุมชนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ถวิล คนฉลาด (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก มีปัญหาการปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและการได้รับการสนับสนุนจากชุมชนที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน มีปัญหาอยู่ในระดับ ปานกลาง ปัญหาสังคมที่พบ คือ การปรึกษาหารือกับชุมชนในการจัดทำแผนงาน ชุมชนไม่สนใจข่าวสารเกียรติประวัติของโรงเรียนมีงบประมาณการดำเนินงานน้อย วัสดุครุภัณฑ์ให้บริการแก่ชุมชนไม่เพียงพอ ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้อต่อการสนับสนุนโรงเรียนและโรงเรียนไม่นำผลการประเมินเผยแพร่ให้ชุมชนทราบ โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ มีปัญหาการปฏิบัติงานโรงเรียนกับชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่

ในระดับปานกลางปัญหาสังคมที่พบ คือ เก็บรวบรวมข้อมูลได้ยาก มีงบประมาณดำเนินการน้อย วัสดุครุภัณฑ์ให้บริการแก่ชุมชนไม่เพียงพอ ฐานะทางเศรษฐกิจของชุมชนไม่เอื้อต่อการสนับสนุนโรงเรียน และโรงเรียนขาดเครื่องมือที่มีคุณภาพในการประเมินผล

สรุปผล มีหนองหว้า (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการบริหารงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ผลการวิจัยพบว่า

1. มีปัญหาด้านการบริหารงานด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม อยู่ในระดับปานกลาง เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการประเมินผลการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนจาก ชุมชน ด้านการให้บริการชุมชน ด้านการสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน ด้านการเป็นผู้นำและให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และการวางแผนสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

2. ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้าน โรงเรียนกับชุมชนมีทัศนะเกี่ยวกับ ปัญหาการบริหารงานด้านความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม ไม่แตกต่างกัน

3. ผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้าน โรงเรียนกับชุมชนมีทัศนะเกี่ยวกับ ปัญหาการบริหารงานด้านการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ไม่แตกต่างกัน

4. ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับขนาดโรงเรียน

ยุพะเยาว์ ใจงาม (2540 : 87-88) ทำการวิจัยปัญหาการปฏิบัติงานด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า มีปัญหาทุกด้านและในแต่ละด้านอยู่ในระดับ ปานกลางเมื่อพิจารณาตามตัวแปรลักษณะชาติพันธุ์ของชุมชนที่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ พบว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติงานใน โรงเรียนที่มีลักษณะชาติพันธุ์ของ ชุมชนไทยลาว และกลุ่มชุมชนไทย ลาว และไทยเขมร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาารวมทุกด้านและ ในแต่ละด้านอยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงานอยู่ใน โรงเรียนที่มีลักษณะชาติพันธุ์ของชุมชนไทยลาว และไทยส่วย มีปัญหาารวมทุกด้าน และแต่ละด้านอยู่ในระดับน้อย ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติ งานใน โรงเรียนที่มีลักษณะชาติพันธุ์ของชุมชนไทยลาว ไทยเขมร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา ารวมทุกด้าน และในแต่ละด้าน อยู่ในระดับน้อย ยกเว้นด้านการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนผู้บริหารที่ปฏิบัติงาน โรงเรียนที่มีชาติพันธุ์ของชุมชนแตกต่างกัน มี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา การปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนทั้ง โดยภาพรวม และจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

มัทนา ชรรณรังษี (2542 : 125 – 127) ได้ศึกษาปัญหาการดำเนินงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พบว่า ปัญหาการดำเนินงาน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาอำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานีตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน และครู อาจารย์โดยรวมมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้าน การให้บริการแก่ชุมชน และด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น มีปัญหาในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาตามทำเลที่ตั้ง ของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี และโรงเรียนนอกเขตสุขาภิบาล มีปัญหาโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ปัญหารายด้านอยู่ในระดับปานกลางและระดับน้อย โรงเรียนในเขตสุขาภิบาล มีปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหารายด้านอยู่ในระดับ ปานกลางและระดับน้อย ผู้บริหาร และครูอาจารย์ใน โรงเรียน ที่มีทำเลที่ตั้งโรงเรียนต่างกัน มีระดับปัญหาการดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยรวมและรายด้าน 4 ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านการให้บริการแก่ชุมชนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

เดือนใจ แก้วประเสริฐ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด นครราชสีมา จากผลการวิจัยพบว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมาในการปฏิบัติแต่ ละขอบข่ายงานทั้ง 6 งาน ได้แก่ งานการให้บริการชุมชนด้านอาคารสถานที่โดยใช้สนามกีฬา งานการประชาสัมพันธ์โดยคณะครู-อาจารย์ ร่วมงานประเพณีและงานสังคมของประชาชน งานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการสรรหาด้วยการรับสมัคร ผู้แทนตามสัดส่วน งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคมหรือมูลนิธิ ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการจัดตั้ง งานการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน โดยผู้นำชุมชน และงานการเสริม ความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น โดยจัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬา แข่งขันการตอบ ปัญหา ประกวดกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนส่วนปัญหาการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า งบประมาณ ไม่เพียงพอ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีงานประจำไม่ค่อยมีเวลา

ให้กับโรงเรียน สภาพเศรษฐกิจในชุมชนไม่เอื้อต่อการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคมหรือมูลนิธิ และบุคลากรที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีภารกิจมาก

บุญชู แก้วเกลี้ยง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ จากผลการวิจัย พบว่าบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้วางแผนในการสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้มอบหมายงาน โครงการแต่ละงานให้ครูรับผิดชอบ มีการประชุมครู กรรมการ โรงเรียน เพื่อกำหนดแผนงาน โครงการพร้อมให้ความรู้ความเข้าใจ ครู หน้าที่ที่ที่รับผิดชอบ สนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณให้ปฏิบัติงานตามแผนงานมี การติดตามผลประเมินการปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้งานที่ปฏิบัติมากได้แก่การให้ชุมชน ใช้ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ การให้บุคลากรร่วมมือกับชุมชนพัฒนาชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีวัฒนธรรม การประชุมผู้ปกครองนักเรียน กรรมการ โรงเรียนเพื่อรับทราบแนวทาง การจัดการศึกษา ร่วมป้องกัน โรคติดต่อและสารเสพติด การจัดกิจกรรมสร้างเสริมความสามัคคี การขอสนับสนุนแรงงานชุมชน และการจัดเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมต่าง ๆ ของ โรงเรียน ส่วนปัญหาของ ผู้บริหาร โรงเรียน ได้แก่ ปัญหาส่งเสริมความรู้ให้กับบุคลากร ปัญหา ขาดงบประมาณ สนับสนุนงานกิจกรรม และปัญหาการให้บริการห้องสมุด

ระวี เจตนาไพย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหาร โรงเรียนใน การนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับ ปานกลาง ในงานวิชาการ งานบุคลากร งานกิจการ นักเรียน งานธุรการ การเงินและพัสดุ และ งานสัมพันธ์ชุมชน และมีส่วนร่วมในระดับมากในงานอาคารสถานที่ รายการที่จัดอยู่ในระดับ สูงสุดของแต่ละงานเรียงลำดับดังกล่าว คือ การมีส่วนร่วมวางแผนงานวิชาการของโรงเรียน การพิจารณาตัวแทนชุมชนเข้าเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การช่วยกิจกรรมของ นักเรียน การจัดซื้อจัดจ้างในโรงเรียน การเข้าร่วมตัดสินใจในกิจกรรมวันสำคัญ และการเข้ามา ใช้ประโยชน์ในอาคารเรียน สนาม และอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่วนปัญหาการนำชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลางทุกงาน รายการที่จัดเป็นปัญหาอันดับสูงสุดของ แต่ละงาน ดังกล่าวคือ การ โอนอำนาจการจัด โครงการอาหารกลางวัน และอาหารเสริมนม

การจัดสรรวัสดุที่ขาดคุณภาพ ขาดงบประมาณ ในการจัดพิมพ์เอกสาร และการสรรหาวัสดุ ครุภัณฑ์เพื่อบริการชุมชน

นเรนทร์ศูนย์ ชัยศิริ (2546 : 188) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาความร่วมมือ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย จากผลการวิจัยพบว่า ปัญหาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภายในโรงเรียน และคณะกรรมการสถานศึกษาภายนอก โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน โดยรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภายในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ และขนาดกลาง มีความคิดเห็นมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวน 4 ด้าน คือ ด้าน วิชาการ ด้านอาคารสถานที่ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดใหญ่ และขนาดกลางมีความคิดเห็นมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนด้านกิจการนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลาง มีความคิดเห็นมากกว่าในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนด้านอื่นๆ ไม่แตกต่างกัน

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาคานเนน (Hakanen. 1975 : 604 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของ ผู้ปกครองนักเรียนในด้านความร่วมมือ

1. ผู้ปกครอง ยังขาดความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของ โรงเรียนและการศึกษา ได้เสนอแนะให้มีการติดต่อสื่อสารระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น
2. การขาดข้อมูลข่าวสารและการติดต่อภายในชุมชน ทำให้ผู้ปกครองขาดความร่วมมือกัน ในชุมชน
3. เครื่องมือที่ใช้ติดต่อไม่เพียงพอ มีข้อเสนอให้เร่งนโยบายการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จุดหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับการเงิน เวลา และความจำเป็นด้านอื่นๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

พอลโลซซี่ (Pollozzi. 1981 : 1481 - A) ได้วิจัยรูปแบบของชุมชนต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับ กิจกรรมของ โรงเรียนในท้องถิ่น รัฐนิวยอร์กชี้ พบว่าข้อมูลเกี่ยวข้องกับชุมชน ในการให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ควรร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย คือ โรงเรียนไม่ควรยึดติ

กับนโยบายมากนัก ส่วนฝ่ายชุมชนควรจะเกี่ยวข้องกับนโยบายที่สัมพันธ์กันกับความสามารถที่ตนเองจะได้รับ

ทอย (Toy. 1983 : 1951 – A) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนการสร้างความสัมพันธ์ให้กับชุมชนใน โรงเรียน ข้อวิจัยนี้ได้เสนอไว้ว่า ในการที่จะวางแผนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนในชนบทนั้นควรจะมีการพัฒนาในด้านนโยบายและกฎต่าง ๆ ให้มีการวิจัยปรับปรุงเป้าหมายให้ชัดเจนสร้างความสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอก จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดี การทำให้เกิดความไว้วางใจ ความกระตือรือร้นในการทำงาน และจัดให้มีการประเมินผลในการทำงานด้วย

คิง (King. 1984 : 1593 – A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โรงเรียนในฐานะเป็นชุมชนกับความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน มีจุดมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนลดความแตกแยกของชุมชนได้โดยการสร้างความสัมพันธ์ด้วยวิธีการทางประชาธิปไตยให้เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลการวิจัยที่บุคคลอื่นได้วิจัยแล้ว 3 คน ผลการการศึกษาพบว่า หากเปิดโอกาสให้บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนในการสร้างกฎเกณฑ์จะทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่ารักษากฎเกณฑ์นั้นไว้ และถ้าหากให้เขาเข้าร่วมงานเขาจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบต่อการดำเนินงานของโรงเรียน ความแตกแยกจะลดน้อยลงจากที่ได้ศึกษามาทั้งหมด สรุปเป็นปัญหาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ ดังนี้

1. ครู อาจารย์ไม่พยายามเข้าไปสัมพันธ์กับชุมชน
2. ประชาชนเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนแต่เพียงฝ่ายเดียวที่จะจัดการศึกษาให้แก่เด็ก
3. ในท้องที่ที่ห่างไกลปัญหาเรื่องภาษา มีผลต่อการติดต่อสื่อสารมาก
4. โรงเรียนไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้บริการอาคารสถานที่ได้อย่างสะดวกและเต็มที่
5. การเชิญผู้ปกครอง ผู้ชำนาญการ หรือผู้ทรงคุณวุฒิมาเป็นวิทยากร โรงเรียนยังทำได้น้อยมาก
6. เศรษฐกิจรายได้ของชุมชนไม่ดี ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของทางโรงเรียนเป็นไปได้ยาก
7. ผู้บริหารทำตัวไม่เหมาะสม ประชาชนเข้าถึงยาก
8. ระเบียบข้อบังคับของทางราชการเป็นอุปสรรคต่อการสนองตอบ

ความต้องการของชุมชน

9. บุคลากรเฉพาะในการประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนยังไม่มี หรือมีแล้วแต่ไม่มี

ความสามารถ

10. ครูไม่มีเวลาให้กับชุมชน เพราะเรื่องของการศึกษาต่อทั้งใน และนอกเวลา
ราชการ และต้องกลับบ้านที่อยู่ต่างถิ่นทั้งในวันปกติ และวันหยุดเทศกาล

11. ผู้บริหารให้ความสนใจในด้านนี้น้อย

โคมบี้ (Combs. 1987 : EJ355850) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ท่านสามารถพัฒนา
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนได้ ผลการวิจัยพบว่า การให้กำลังใจ และความ
ช่วยเหลือสนับสนุนที่กำลังเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง และส่งเสริม
ความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของตนเอง

คราฟท์ (Craff. 1988 : 1633 - A) ได้ศึกษาถึงทัศนคติของชุมชนต่อการศึกษา
และระดับการมีส่วนร่วมในกิจการของโรงเรียน จะทำให้ทัศนคติของชุมชนต่อโรงเรียนดีขึ้น
จุดมุ่งหมายคือต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วม สิ่งแวดล้อมของ
โรงเรียน กับทัศนคติต่อสถานศึกษาของรัฐ ผลจากการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่าง
ระดับทัศนคติ และระบบโรงเรียนใน แต่ละสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีค่าความสัมพันธ์ระหว่าง
ทัศนคติของชุมชน และสิ่งแวดล้อมหรือทัศนคติของชุมชนกับระดับการเข้าร่วมในกิจการของ
โรงเรียน

เบเคอรา (Becerra. 1994 : 687 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทและความเข้าใจ
ระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชนต่อการวินิจฉัยปัญหา ของโรงเรียน โดยการคัดเลือก
ปัญหาของโรงเรียนที่ต้องอาศัยการตัดสินใจร่วมกันทั้งผู้บริหาร และตัวแทนของชุมชน
ผลการวิจัยพบว่า ทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะทำความเข้าใจ ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และนโยบาย
ที่ตกลงไว้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า

1. ผู้บริหารต้องสนใจและเข้าใจความแตกต่างของชุมชนและต้องพร้อมที่จะ
เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนได้ทุกโอกาส
2. ทัศนคติที่ไม่พึงประสงค์แต่ละฝ่ายเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน
3. การให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของ โรงเรียน
จะต้องจัดเตรียมข้อมูลให้ศึกษาล่วงหน้า
4. ผู้บริหารต้องยอมรับในเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นและไม่ควรคาดหวังผล

โกลด์ (Gold. 2000 : 295 – A) ได้ศึกษาเรื่อง การให้ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พบว่าการปฏิรูปการศึกษาโรงเรียนในเขตเมืองครอบคลุมไปถึงความต้องการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง และเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และนักการเมือง ชุมชนที่มีรายได้ต่ำจะมีปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและระดับการศึกษาของผู้ปกครองมีผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ส่วนใหญ่จะทำวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และพบปัญหาการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาก็จะเป็นกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนพื้นที่ดำเนินการก็จะเป็นโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา (เดิม) และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) ส่วนปัญหาที่พบมาก คือ การขาดการวางแผน ขาดอุปกรณ์ให้การบริการแก่ชุมชน โรงเรียนยังไม่สามารถเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนได้ โรงเรียนในสายตาของชุมชนแตกต่างไปจากเดิมเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลง ชุมชนช่วยเหลือตนเองได้จึงไม่เห็นความสำคัญของโรงเรียน ผู้บริหาร ครู ไม่ให้ความสำคัญกับงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จึงทำให้การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งทั้งงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ถ้าหากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ แล้วจะทำให้ทุกคนมีทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน โรงเรียนก็จะไม่แยกจากชุมชน ทุกฝ่ายสามารถดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการและเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันได้ ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จในที่สุด

ผู้บริหารเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานให้มีกิจกรรม และการปฏิบัติที่ส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อ โรงเรียน อันอาจจะทำให้โรงเรียนได้รับการสนับสนุนความร่วมมือความช่วยเหลือจากชุมชน ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้โรงเรียนดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ไปด้วยดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษากับงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อุดรธานี เขต 3 ซึ่งจะประกอบไปด้วยโรงเรียนสังกัดกรมสามัญ

ศึกษา(เดิม) และโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (เดิม) และศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูที่ปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม เพื่อที่โรงเรียนต่าง ๆ จะได้ใช้ผลการศึกษาเป็นแนวทางปรับปรุงการบริหาร โรงเรียน โดยเฉพาะงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะส่งผลดีต่อการจัดการศึกษาเกิดประโยชน์ต่อชุมชน และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY